

ҚАРОР

Глобал Психологик Иттифоқ

Глобал Психологик Иттифоқ («Иттифоқ») аъзолари 2019 йил Лиссабон Саммитидан буён фаол ва глобал ҳамкорлик қилиб, аъзо ташкилотлар ва жамоатчилик номидан психологлар ва психология илми етакчилигини биргаликда илгари суришларини **ҳисобга олиб**;

Иттифоқ Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг барқарор ривожланиш мақсадлари (БРМ) да шакллантирилган муҳим глобал муаммоларни ҳал қилишга қаратилган ҳамкорликни давом эттиришга содиқлигини, БРМ 3: барча ёшдагилар учун соғлом ҳаётни таъминлашни; БРМ 10: мамлакатлар ичида ва улар ўртасидаги тенгсизликни камайтиришни; ва БРМ 13: иқлим ўзгаришига ва унинг оқибатларига қарши кураш бўйича тезкор ҳаракатни амалга оширишни **таъкидлаб**;

Иттифоқ кўп ва маданиятлараро ўзаро таъсир ва ҳамкорликни, фикрларнинг глобал хилма-хиллигини музокараларга жалб қилишга қаратилган инклюзивлик ва фаол стратегияларни қадрлашни; глобал шериклик ва ҳаракатни кучайтириш бўйича ишлайди; ва психология илмидан фаол фойдаланишга ва уни жамиятнинг барча соҳаларида қўллашга ёрдам беришини **тасдиқлаб**;

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг барқарор ривожланиш 3 мақсади бизни ҳар қандай ёшдаги соғлом турмуш тарзи ва фаровонликни тарғиб қилишга чақиради ва инсон саломатлиги ҳам психик, ҳам жисмоний фаровонликка боғлиқлигини тан олишини **ЭЪТИБОРГА ОЛИБ**;

Глобал психик саломатлик муаммоларини маданий жиҳатдан мос равишда олдини олиш, парвариш қилиш ва даволаш орқали биопсихосоциал азоб-уқубатларни енгиллаштиришга қаратилган тадқиқот ва амалиётнинг ривожланаётган соҳаси эканлигини; бутун дунё бўйлаб шахслар ва жамоаларнинг психосоциал саломатлиги ва

фаровонлигини қўллаб-қувватлаш; ва психик саломатлик хизматларининг ташкил этилиши ва тақдим этилишидаги тизимли ўзгаришларга таъсирини **таъкидлаб**;

Глобал соғлиқни сақлаш, иқтисодиёт ва инсон ҳуқуқлари учун муҳим аҳамиятга эга бўлишига қарамай, психик саломатликни мунтазам равишда эътиборсиз қолдирилиши **тан олинади**. Статистик маълумотларга кўра, ҳар бешинчи катта одам психик саломатлик билан боғлиқ муаммоларга дуч келади ва оғир руҳий касалликларга чалинган одамларнинг 80% бузилишлари бўйича кам ва ўрта даромадли мамлакатларда даволанишмайди; 25-50% эса юқори даромадли мамлакатларда даволанишмайди¹;

COVID-19нинг биринчи йилида хавотир ва депрессиянинг глобал тарқалиши 25 %га ошганини ҳисобга олсак, бу пандемия билан боғлиқ хизматларни кўрсатишдаги узилишлар туфайли

оғирлашди ва COVID-19 нинг иккинчи йилига келиб соғлом турмуш тарзини таъминлашдаги тараққиёт тикланди ёки аввалги даражага қайтди² ва

Ушбу ортиб бораётган юкнинг низолар ва аҳолини кўчириш каби салбий хавф-хатарларга дучор бўлиш ҳолатида янада кўпайишини кутиш мумкинлигини **ҳисобга олиб**;

Психик саломатлик билан боғлиқ стигма бутун дунёда кенг тарқалганлигини **тан олиб**³;

Психология илмий касб сифатида глобал руҳий саломатликни яхшилашга ҳисса қўишини **таъкидлаб**, психик саломатлик ва фаровонлик соҳасидаги саводхонлик дастурлари, ижтимоий-ҳиссий ривожланиш дастурлари; маданий жиҳатдан мослаштирилган хизматларни кўрсатиш; барча соҳаларда юқори сифатли психологик ёрдам ва

1 <https://www.who.int/health-topics/mental-health#tab-tab>

2 [https://www.who.int/news/item/02-03-2022-covid-19-pandemic-triggers-25-increase-in-prevalence-of-anxiety-and-depression-worldwide#:~:text=In%20the%20first%20year%20of,Health%20Organization%20\(WHO\)%20today](https://www.who.int/news/item/02-03-2022-covid-19-pandemic-triggers-25-increase-in-prevalence-of-anxiety-and-depression-worldwide#:~:text=In%20the%20first%20year%20of,Health%20Organization%20(WHO)%20today)

3 World Health Organization. (2014). *Stigma and discrimination*. Retrieved from <https://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/priority-areas/stigma-and-discrimination>

хизматларни кўрсатиш (таълим, соғлиқни сақлаш, психик саломатликни муҳофаза қилиш бўйича психологлар ва бошқа мутахассисларнинг жамоат гуруҳлари; кенг қамровли психик саломатлик тизимлари; стигма ва камситишга қарши кураш дастурлари; шунингдек, психологларни ва бошқа мутахассисларни ва мутахассис бўлмаганларни ўқитиш ва тайёрлаш орқали, вазибаларни биргаликда бажариш самарали бўлади;

Барқарор ривожланиш 10 мақсади **мамлакатлар ичида ва улар ўртасидаги тенгсизликни камайтириш**нинг шошилинч зарурлигини тан олади, маълумотлар эса кенг тарқалган гендер, этник, иқтисодий, тарихий ва географик фарқларни кўрсатишини **ЭЪТИБОРГА ОЛИБ**;

Тизимли ирқчиликка асосланган тизимлар номақбул куч ва имтиёзларга эга бўлганларни қўллаб-қувватлайдиган сиёсий қарорларга олиб келганда тенгсизлик пайдо бўлишини ва давом этишини, ҳақиқий дунё ва шахс учун ҳалокатли оқибатларга олиб келади, шу жумладан камситишнинг барча шакллари, иқлим ўзгаришининг тенг бўлмаган салбий таъсири, аҳолининг кўчирилиши ва мажбурий миграция, шунингдек, номутаносиб ўлим, касалланиш ва ҳаёт сифати ва фаровонликни йўқотишни таъкидлаб⁴;

Психик саломатлик муаммолари қисман тенгсизлик ва тизимли камситиш, шу жумладан авлодлар ирқчилиги, зулм ва четлатиш, шунингдек хавфсиз уй-жой, тиббий ёрдам, озиқ-овқат хавфсизлиги, сифатли таълим, ногиронлар учун хизматлар, технологиялар ёки ваколатларни ривожлантириш ва иш билан таъминлаш имкониятларидан чекланган фойдаланиш билан боғлиқлигини ҳисобга олиб⁵;

Психология фани ва психологлар яширин тарафкашликларни тан олиш ва башорат қилиш орқали тенгсизлик, адолатсизлик ва камситишларга қарши курашиши мумкинлигини, тадқиқот натижаларидан фойдаланиб, гуруҳнинг ташқи қадрсизланиши ва камситишга имкон берадиган хатти-ҳаракатларни камайтириш; адолат ва инсон ҳуқуқлари тўғрисида билимларни тарқатиш, хабардорликни ошириш ва тенгсизликка олиб келадиган шароитларнинг олдини олишга ҳисса қўшиш, ечимларни ишлаб чиқиш, ҳокимиятга эга бўлиш эҳтимоли кам бўлганлар билан ҳамкорликда ва тенгликни тарғиб қилувчи сиёсатни

тарғиб қилишни **тан олиб**;

13 Барқарор Ривожланиш Мақсади бизни **иқлим ўзгариши ва унинг оқибатларига қарши курашиш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишга** чақиради ва иқлим олимлари ўртасида ернинг исиши, биринчи навбатда атмосферага чиқадиган карбонат ангидрид ва бошқа «иссиқхона» газлари миқдорининг кўпайиши ва инсон фаолияти билан боғлиқ чиқиндиларнинг кўпайиши туфайли жуда катта келишувни **ЭЪТИБОРГА ОЛИБ**;

Ер юзасининг юқори ҳарорати сайёраимизнинг барча минтақаларида иқлим ўзгаришига, шу жумладан ёнғингарчилик ўзгариши, денгиз сатҳининг кўтарилиши, кутбли музнинг эриши ва кучли бўронлар, тошқинлар, жазирама иссиқ, қурғоқчилик ва ўрмон ёнғинларининг кучайишига олиб келиши инсон саломатлиги ва фаровонлигига, маданият ва жамиятга таҳдид солишини **ҳисобга олиб**;

Иқлим ўзгариши психик саломатлик муаммоларининг кенг тарқалиши ва жиддийлигига, шу жумладан травмадан кейинги стресс, хавотир, депрессия ва психик фаол моддаларни қабул қилиш билан боғлиқ бузилишлар ҳисса қўшишини; шахслараро агрессия ва зўравонлик; жисмоний соғлиқ муаммоларининг, шу жумладан юқумли касалликларнинг когнитив ва мия функцияларининг бузилиши; юрак-қон томир, нафас олиш, буйрак ва аллергия ҳолатлар; шунингдек ижтимоий муаммолар, шу жумладан жамоаларнинг парчаланиши; ва аҳолининг кўчишини тан олиб;

Барча жамоалар таъсирдан четда қолмаганлиги ва маргинал ва ноқулай шароитдаги мамлакатлар, жамоалар ва халқлар иқлим ўзгаришидан номутаносиб таъсир кўраётганлигини англаш;

Психологик фан ва психологлар тадқиқот ва психологик аралашувлар орқали иқлим ўзгаришига қарши курашишлари мумкинлигини **таъкидлаб**, қуйидагилар: психик саломатликка зарарни камайтириш ва барқарорликни ошириш (резилиентлик); экологик қулай установка ва хулқ-атвори, шунингдек, ижтимоий ва соғлом хулқ-атвори рағбатлантириш; иқлим қочқинларини қўллаб-қувватлашни таклиф қилиш;

Бундан ташқари, психологлар иқлим ўзгариши масалаларини иқлим, соғлиқ ва фаровонлик

4 United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2020). *Inequality in a rapidly changing world*. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/01/World-Social-Report-2020-FullReport.pdf>.

5 World Health Organization. (2014). *Social determinants of mental health*. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/112828/9789241506809_eng.pdf.

саводхонлигини ошириш воситаларини ишлаб чиқиш орқали ҳал қилишлари мумкинлигини **таъкидлаш**; инсон фаровонлиги билан боғлиқ экологик таълим дастурларини ишлаб чиқиш; шахслар, ташкилотлар ва жамоалар томонидан муаммоларни ҳал қилиш учун когнитив, ижтимоий ва эмоционал компетенцияларни яхшилаш воситаларини тақдим этиш; жамоалар ичидаги алоқа ва ижтимоий бирдамликни яхшилаш бўйича тадбирларни ишлаб чиқиш; шахслар ва ташкилотларнинг хатти-ҳаракатларини ўзгартириш ёки шахсий ва ижтимоий қайта шаклланиш ва мослашиш бўйича тренингларни ишлаб чиқиш; иқлим қарорларини қабул қилиш ва қарор қабул қилувчиларни қўллаб-қувватлаш учун психологик фан маълумотларидан фойдаланиш; ва иқлим, соғломатроф-муҳит ва барқарор жамоаларга оид давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этиш; инсон омилини экологик тоза биналар ва жамоалар; яшил технологияларни яратиш ва жорий этишга кўмаклашиш; иқлим сиёсатини такомиллаштиришга кўмаклашиш; ва хатарларни баҳолаш ва хулқ-атворни ўзгартириш тадбирларида сиёсатчиларни тайёрлаш;

Шу муносабат билан биз Иттифоқнинг иштирок этувчи психологик ташкилотлари 3, 10 ва 13 БРМ ларга эришишнинг устувор йўналишларини аниқлаш учун халқаро ва фанлараро ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш учун ҳамкорлик қилишга **ҚАРОР ҚИЛАМИЗ**.

Иттифоқ психологик фан ва амалиётни қуйидагиларга татбиқ этишга рози: а) соғлиқни сақлаш, бутун дунё бўйлаб психик саломатлик ва фаровонликни яхшилаш, шунингдек глобал соғлиқни сақлаш инқирозининг (3 БРМ) тўғридан-тўғри ва билвосита узоқ муддатли оқибатлари тўғрисида хабардорликни ошириш; б) одамлар ва уюшмалар ўртасида тенглик ва инклюзивликни ошириш ва камситишнинг барча шакллари камайтириш (10 БРМ); с) иқлим ўзгариши оқибатларини юмшатиш ва унинг таъсирига мослашишни осонлаштиришга ёрдам бериш (13 БРМ).

Ушбу мақсадга эришиш учун Иттифоқ қуйидаги материаллар ва ташаббусларни ишлаб чиқади:

1. Психологик фан ва унинг қўлланилиши 3, 10 ва 13 БРМ билан боғлиқ инсон хатти-ҳаракатларининг сабаблари ва оқибатларини енгишга қандай ёрдам бериши ҳақида аҳолининг хабардорлиги ва саводхонлигини ошириш.
2. Психология фани ва унинг қўлланилишидан

муносабат ва хулқ-атворни ўзгартириш учун қандай фойдаланиш мумкинлиги тўғрисида аҳолининг хабардорлиги ва саводхонлигини ошириш; маданий жиҳатдан мослаштирилган аралашувларни ишлаб чиқиш, фаолият самарадорлигини ошириш ва узоқ муддатли фаровонликни таъминлаш.

3. Психологик ташкилотларни ва уларнинг аъзоларини БРМлар ҳақидаги маълумотларни ўз дастурларига, ўқув материаллари ва амалиётларига киритишга, шунингдек, Миллий ва халқаро ташкилотлар билан психология фанини қўллаш стратегияси ва унинг БРМ мақсадларига эришиш учун қўлланилишини муҳокама қилиш ва ҳамкорликни ривожлантиришга рағбатлантириш.
4. Психологик ташкилотларни давлат сиёсатини ишлаб чиқиш, амалга ошириш ва баҳолаш учун маҳаллий, миллий ва глобал сиёсат ишлаб чиқарувчиларни фаол равишда хабардор қилиш ва улар билан ўзаро алоқада бўлишга ундаш; миллий ва халқаро ташкилотлар билан фаол алоқада бўлишга рағбатлантириш.
5. Психологик ташкилотларни 3, 10 ва 13 БРМларига эришишда ўзларининг ташкилий тузилмалари ва амалиётларини «илғор методлар» сифатида моделлаштиришга рағбатлантириш.

Ушбу қарорга асосланиб, Глобал Психологик Иттифоқ 2023-2025 йиллар учун аниқ якуний мақсадларни санаб ўтадиган ва Альянс фаолияти доирасида амалга оширилиши керак бўлган 3, 10 ва 13 БРМ учун ҳаракат режасини биргаликда яқунлайди.

Богота, Колумбия
16 июнь 2022